

ЛІТЕРАТУРА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

УДК 821.152.1–31.09

Василюк Є.І.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ХАРАКТЕР І СПЕЦИФІКА КОМІЧНОГО В ЗОБРАЖЕННІ ГЕЛЬСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ В «УЛІССІ» ДЖ. ДЖОЙСА ТА «ТІ, ХТО ОСПІВУЮТЬ ЛАЗАРЯ, АБО НА ДИВО БІДНІ ЛЮДИ» Ф. О'БРАЙЄНА

У статті аналізується характер і специфіка зображення Гельського Відродження в романах «Улісс» ірландських письменників Дж. Джойса і «Ті, хто оспівують Лазаря, або На диво бідні люди» Ф. О'Брайєна, виділяються використані при цьому прийоми комічного, досліджуються відмінності джойсівського і о'брайєнівського підходів у представленні національно-культурного руху Ірландії. Ретельно вивчається мовний гумор, представлений у романах у багатьох різноманітних формах. Провідним прийомом у Дж. Джойса є, в основному, іронія та пародіювання, і рідше гіперболізація, а у Ф. О'Брайєна основними виступають гіперболізація і пародіювання.

Ключові слова: Гельське Відродження, гіперболізація, Дж. Джойс, іронія, карикатурність, комізм, пародія, Ф. О'Брайєн.

Постановка проблеми. Зв'язок і спільність поетики романів видатних ірландських модерністів Джеймса Джойса (1882–1941) і Фленна О'Брайєна (1911–1966) відзначається багатьма зарубіжними вченими (М. К. Букер [7], К. Хоппер [9] та ін.). Комічні прийоми і техніки роману «Улісс» (1922) ставали предметом численних розвідок: дослідники визначали «Улісс», наприклад, як роман «другої лінії Менніпової сатири» [7, с. 143], «словесний карнавал, <...> в якому найближчим співбратом автора виступає Рабле» [6, с. 192]. Сам письменник казав, що в «Уліссі» немає «жодного серйозного рядка» [6, с. 173]. С.С. Хоружий відзначає, що комізм в «Уліссі» «<...> зростає з ходом роману, щоб у пізній частині стати однією з пануючих стихій» [6, с. 173]. Ф. О'Брайєн, творчість якого є значно менш дослідженою, самим Дж. Джойсом визнавався як «<...> справжній письменник із дійсним духом комічного» [5, с. 1].

Роман Ф. О'Брайєна «Ті, хто оспівують Лазаря, або На диво бідні люди» (1941) займає окреме місце в ірландській літературі і в творчості письменника. По-перше, це єдиний роман письменника, написаний ірландською (решта –

англійською), по-друге, в ньому представлений гротескний, фантастичний, а також мовний гумор, який відносять до ірландської сміхової традиції [10, с. 208].

Комізм Ф. О'Брайєна вивчений у роботах зарубіжних [7; 8; 9] і вітчизняних ([2]) літературознавців. У цих роботах розглянуті тема національної самосвідомості (М. Галлахер, К. Хоппер), інтертекстуальність у романі (Н. Мерфі), образ ірландця та ірландців, створених в англійській літературі (К. Букер, Д. Кіберд), проте, як і раніше, недостатньо вивченим лишаються прийоми створення комічного, представлені в романі «Ті, хто оспівують Лазаря...». Однак зображення в ньому національно-культурного руху Гельського Відродження вивчене недостатньо.

Постановка завдання. Мета роботи – вивчити зображення Гельського Відродження в романах «Улісс» Дж. Джойса і «Ті, хто оспівують Лазаря, або На диво бідні люди» Ф. О'Брайєна. Метою передбачено вирішення таких завдань є: визначення характеру зображення Гельського Відродження, виявлення прийомів комічного, використаних при цьому, виділення відмінності

джойсівського і о'брайєнівського підходів до зображення Гельського Відродження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед прийомів комічного в романі «Улісс» одними з провідних вважають ті, які пов'язані з мовною грою, словесним гумором [6]. У романі представлені ледь не всі види мовного гумору, від каламбурів до макаронізмів, пародіювання професійної мови, марнослів'я в його різних видах, гіперболічні описи і переліки [6, с. 89].

Комізм «Улісса» дослідники характеризують як «приватний», або «герметичний» (називають його «дійсно джойсовим родом комізму» [6, с. 175]). «Герметичність» гумору Дж. Джойса створюють так звані *private jokes*, які розраховані на рідкісні знання, на кшталт дрібниць дублінського фольклору [6, с. 175], наприклад, у фіналі «Биків Сонця», чотирнадцятого епізоду другої частини, згадується «Юбилейный барашек» [3, с. 440]. Згідно з коментарем це «дублинское выражение, которое значит «жалкие крохи»; возникло после раздачи небольших количеств баранины дублинской бедноте по случаю юбилея королевы Виктории в 1897 г.» [3, с. 870]. А комізм Ф. О'Брайєна, навпаки, звертається до звичайного читача [2]. Його комізм можна назвати *public jokes*.

«Ті, хто оспівують Лазаря...» автор за життя відмовляв у спробах перекласти англійською, аргументуючи тим, що сама тканина мови роману зробила текст за природою неперекладним [9, с. 48]. За думкою К. Букера, «роман не тільки написаний гелльською, а й загалом про гелльську мову і про місце гелльської мови в ірландській культурі» [7, с. 69]. Мова в романі «Ті, хто оспівують Лазаря...» «<...> не тільки виражає, а й сама є об'єктом вираження» [7, с. 69]. Однак навіть за втрати при перекладі певної частини комізму, яка базується на знанні читачем гелльської мови, роман зберігає свою всеохоплююче комедійну стихію.

Слід зазначити, що обидва романи є пародіями на інші твори: «Улісс» – на найдавніший європейський твір «Одісею» Гомера, а «Ті, хто оспівують Лазаря...», за визначенням автора, написаний як пародія на автобіографічний роман «Островітянин» (1929) ірландського письменника Т. О'Крохана, мешканця острова Бласкет Мор, який оповідає про своє життя і випробування. Сам роман «Островітянин» був видатним твором свого часу, його оголосили скарбницею легенд минулих років [4, с. 151]. Ф. О'Брайєн казав, що, завершивши читання «Островітянина», він почав писати книгу, яка була б йому пародійною парою [4, с. 152]. І це ще раз підтверджує, що роман

Ф. О'Брайєна був націлений, перш за все, на ірландського читача.

Ірландська історія містить у собі століття боротьби за незалежність, трагічних подій національного масштабу (голод 1840-х рр. та ін.) і тривалого процесу відродження національної культури, літератури і освіти. Саме тому Ірландське Відродження (воно ж Гелльське, Кельтське) відіграє важливу роль в її історії.

Гелльське Відродження – історичний період кінця XIX ст. – початку XX ст., який характеризується надзвичайним культурним підйомом [6, с. 17], виникненням певних національних рухів – це Гелльська Ліга (1883), яка займалася очищенням, ствердженням і поширенням гелльської мови як національної мови країни [4, с. 149], Ірландське Літературне Товариство (1891), яке підтримувало розвиток національної літератури, рух відродження національного театру тощо. Основоположниками Гелльського Відродження були й ірландські письменники Вільям Батлер Єйтс (1865–1939) і Джордж Рассел (1867–1935), а також Джон Сінг (1871–1909).

Однак процес відродження національної культури і літератури, який втілювався в життя діячами Гелльського Відродження, був складним і деколи викликав гостру критику через сентиментальність, провінціалізм, ідеалістський запал, надмірну героїзацію ірландської історії, відстороненість від реальних проблем ірландців. Б. О'Конайре, дослідник ірландськомовної прози і поезії XX ст., автор книги, присвяченої ірландськомовній творчості Ф. О'Брайєна, стверджує, що недивлячись на те, що ця книга «<...> виросла на ірландському ґрунті, мудрість і мистецтво (справжнє прізвище письменника – Є. В.) <...> надають роману загальний й інтернаціональний вимір <...> за подіями глухого містечка вимальовується картина світового масштабу» [4, с. 158].

Ставлення Дж. Джойса до Гелльського Відродження було «складним і суперечливим» [6, с. 18]. Невдяччись на власне почуття приналежності до ірландської культурної традиції, яке було в ньому глибоке і живе [6, с. 18], письменник знаходився в опозиції до діячів Гелльського Відродження. Про критичність і скептицизм письменника свідчать спогади Дж. Рассела і В. Б. Єйтса [6, с. 20]. С.С. Хоружий зазначає, що головна причина полягала в тому, що Дж. Джойс взагалі ніколи не міг включитись у будь-який рух [6, с. 21], наприклад, він відмовився написати на прохання В. Б. Єйтса п'єсу для Національного театру [6, с. 20]. «<...> стратегія письменника і життєва, і творча, завжди

сугубо індивідуальна, і ставлення його до кругів Гельського Відродження – це задиристий виклик, ствердження своєї окремоті і відмінності, навіть тоді, коли видимих підстав для того ще майже не було» [6, с. 220].

Ф. О'Брайєн також мав суперечливе ставлення до Гельського Відродження. Письменник був високоосвіченим, мав гострий розум, не належав до жодної літературної школи і завжди був сам по собі [4, с. 147]. У своїх гротескних і сатиричних творах він робить мішенню соціокультурні і літературні явища тогочасної Ірландії [4, с. 150]. «Він нападає на письменницьку школу Півночі і Заходу країни, на письменників, які мали певну вагу у рамках Гельського Відродження. О'Нуаллан (справжнє прізвище письменника – Є. В.) підійшов до сучасної літератури з достатньо високими вимогами, до того, як слід писати, і залишився недостатньо задоволений побаченим» [4, с. 153]. Він теж критикує недоліки тематики й стилю Гельського Відродження: сентиментальність, старомодність, опис невігладливих сільських звичаїв і забобонів, провінціалізм і зловживання місцевим діалектом [4, с. 153].

Ставлення самих Дж. Джойса і Ф. О'Брайєна до Ірландії в цілому багато в чому спільне, однак наявні і суттєві розбіжності. Наприклад, Дж. Джойс не вважав, що варто ідеалізувати «<...> життя простих людей, <...> не вважав першим завдання мистецтва звертання до нього» [6, с. 19–20]. Ф. О'Брайєн, навпаки, вважав «<...> злиднів з гелтахту (ірландськомовного району), людьми, яких сам він назвав якось “єдиним достойним, міцним і цивілізованим суспільством”» [4, с. 155].

У романах «Улісс» і «Ті, хто оспівують Лазаря...» Гельське Відродження критикується за допомогою висміювання. Одним з провідних прийомів комічного у романі «Улісс» є іронія. Дев'ятий епізод другої частини роману, «Сцилла і Харібда», присвячений зображенню діячів Гельського Відродження, а юнак Стівен втілює самого Дж. Джойса у період з 1902 по 1904 рр. [3, с. 798]. Об'єктом осміяння стають образи діячів Відродження, зокрема Вільям К. Магі (1868–1961; літературний псевдонім – Джон Еглінтон), критик, видавець журналу «Дана», квакер Томас У. Лістер (1855–1922), директор Національної бібліотеки, Річард Е. Бест (1872–1959), спеціаліст з ірландської міфології [3, с. 798].

Образи діячів Відродження іронічні і карикатурні. В епізоді виставлена їх зарозумілість: «Как любит повторять доктор Сигерсон, наш

национальный эпос еще не создан. Мур – тот человек, который способен на это. Наш дублинский рыцарь печального образа» [3, с. 196]. В образах Річарда Беста і Джона Еглінтон підкреслюється їх непереборне бажання близькості з жінками і уникання її через певні страхи: «Не имея ни жены, ни интрижки, повсюду опасаясь сетей, оба еженощно смакуют «Укрощение строптивой» с вариантами и комментариями» [3, с. 219]. Об'єктом осміяння стає меркантильність діячів Гельського Відродження «– Вы единственный из всех авторов «Даны», кто требует звонкой монеты. <...> Фред Райен хочет, чтобы ему оставили место для статьи по экономике. Стивен: Фредрайн. Две звонких монеты он мне ссудил. Чтоб ты снялся с мели. Экономика» [3, с. 219]. Висміюється псевдофілософічність і пафосність їх дискусії, Дж. Джойс іронічно знижує їх роздуми до рівня дитячих. Після промови містера Супера (прототипом якого є Річард Бест), в якій він теоретизує щодо «Гамлета» як особистого щоденника В. Шекспіра, в епізоді іронізується щодо відповідей Дж. Еглінтон: «А ты это посыпь английской солью, малютка Джон...» [3, с. 198]. Іронічним є опис і Вільяма Магі: «И глаголет малютка Джон Эглинтон...» [3, с. 198]. (Малютка Джон – один из легендарных сподвижников Робин Гуда, здоровенный детина; щуплому Джону Эглинтону дал иронически это прозвище Дж. Мур) [3, с. 808]). Також висміюються дискусії діячів щодо давніх гельських видів спорту: «<...> состоялась интереснейшая дискуссия о возрождении старинных гэльских видов спорта <...> завязалась интереснейшая и содержательнейшая дискуссия о желаемости возрождаемости древних игр и спортивных занятий наших древних панкельтских пращуров. Дискуссия проходила на высшем уровне учтивости, привычном в этом кругу» [3, с. 325–326], – і патріотичний пафос діячів Відродження «<...> заключил дискуссию замечательным исполнением поистине неувядаемой песни «Да будет нация опять» на слова бессмертного Томаса Осборна Дэвиса, <...> Ирландский Карузо-Гарибальди был в превосходной форме <...> и его вечнозеленый громовой голос (зеленый – колір ірландського флагоу – Є. В.), <...> пению, которое своим сверхвысоким уровнем подняло еще выше его и без того высочайшую репутацию <...>» [3, с. 326]. Щодо пісні «Хай живе знову нація» С. С. Хоружий каже, що її автор Томас О. Девіс (1814–1845) був видатним лідером національного руху, але посереднім поетом, тож його звеличення в «Уліссі»: «<...>

неувядаемая песня <...> безсмертного Томаса Осборна Дэвиса» [3, с. 326] – явно іронічне.

Дванадцятий епізод «Улісса»–«Циклопи»–цілком присвячено зображенню ура-патріотів Ірландії, пародіюванню їх образів, поглядів і дискусій. Гіперболізація тут досягає надзвичайних висот. Вона виражається в багаточисленних переліках і списках: 19 титулів Його королівської високоності, контр-адмірала вельмишановного сера Геркулеса Ганнібала Хабеаса Корпуса Андерсона, серед яких були: «Кавалер Ордена Бани, Мастер Лисьей Охоти, Доктор Музики, Дублін» [3, с. 354], 86 святих, 90 героїв і героїнь Ірландії [3, с. 834]. Пародіюється сцена страти героя: «<...> раскаты грома и яркие вспышки молний <...> свидетельствовали о том, что небесная артиллерия решила явить всю свою сверхъестественную мощь ради в'язей грандиозности зрелища, <...> толп, в которых по самым скромным подсчетам, было не менее п'ятисот тысяч человек. <...> Детишки из Приюта Подкидышей Женского и Мужского Пола <...> были в восторге от неожиданого дополнения к обычным забавам, и тут по праву стоит сказать слова похвалы в адрес монахинь-попечительниц за их превосходную идею доставить бедным малышам <...> повстинне поучительное зрелище» [3, с. 314]. Їх патріотизм, в основному, виявляється у вираженні ними свого обурення: «Все без исключения делегаты в энергичнейших и разноязычнейших выражениях заклеили неслыханное варварство, свидетелями котрого предстояло им стать. В дальнейшем среди ДИО (Друзья Изумрудного Острова – живописная иностранная делегация [3, с. 315]) завязался оживленный диспут о том, какова истинная дата рождения святого покровителя Ирландии <...>» [3, с. 316], який завершився баталією.

Пародіюється снобізм ірландців: «И мы смо-трим на Европу. <...> Когда еще эти дворяжки были щенками, мы уже торговали с Испанией и с французами и с голландцами» [3, с. 336]. Роздуми і висновки діячів Гельського Відродження щодо трагедії «Гамлет» і близькості до В. Шекспіра не образу Гамлета, а образу Привида, батька Гамлета, у цьому епізоді роману також зображені з іронією: «<...> философствовал Джон Эглингтон» [3, с. 197], «<...> сделал открытие Джон Эглингтон» [3, с. 199].

Так само представлений ірландський театр в «Уліссі» «<...> зашли как-то в этот их театришко, в дом слесарей. <...> наши актеры творять новое искусство для Европы. Театр Аббатства! Мне так и чудось, как разит монашьим потом» [3, с. 221].

На відміну від Дж. Джойса, Ф. О'Брайєн досягає комізму через нарочиту, підкреслену гіперболізацію. Наприклад, забобонність сільських мешканців Ірландії: «Мартіне, хіба це не поганий знак, що качки зайшли в кропиву? Сьогодні ввечері настане жах і прийдуть нещастя у цей світ» (тут і далі за текстом переклад – наш, Є. В.) [11, с. 413].

У романі Ф. О'Брайєна пародія теж сконцентрована на сферах, значущих для Ірландії: кельтський епос, Ірландське Відродження, католицька церква. У «Ті, хто оспівують Лазаря...» діячам Гельського Відродження присвячений четвертий розділ, він називається «Нашестя ірландськомовних. Ірландський коледж. Ірландське свято у нашій місцевості. Шляхетні пани з Дубліну. Після танців приходять біди» [11, с. 434].

Починається четвертий розділ розповіддю діда головному герою про появу в ірландському селі ірландськомовної людини. Опис цієї ситуації містить значне перебільшення значущості цієї події і представляє ставлення ірландців до своєї мови. Здивування від зустрічі з паном, який говорить ірландською, надзвичайне: «Він заговорив до мене ірландською!!! <...> Я подумав, що старий або розкаже казки, або марить у білій гарячці... Є на світі речі, повірити в які неможливо» [11, с. 435].

Висміюється у цьому розділі і псевдопатріотичність шляхетних панів, які прибули на ірландське свято «На усіх них був пристойний, добре зшитий одяг; дехто був без будь-яких штанів, зате у коротких жіночих спідницях. Стверджували, що це на них ірландські костюми. <...> Люди у простих, не оздоблених одягах, я гадаю, не дуже були сильні в ірландській мові; у інших же по шляхетності, смаку і вишуканості їх жіночих суконь одразу було ясно, що ірландська у них вільна» [11, с. 438].

Їх прізвиська, які вони брали собі згідно давньому ірландському звичаю зовсім їм не відповідають «<...> чоловік тучний і грузний, із сірим і в'ялим обличчям, який неначе помирав від двох смертельних хвороб одночасно, назвався Ірландською Маргариткою» [11, с. 438]. Також у них були прізвиська Давальний відмінок, Вісім людей, Грішна ворона.

Промова голови святкування насичена безкінечними повторами епітету «ірландський»: «Я ірландець з голови до п'ят, ірландець з переду і з заду, з верху і з низу» [11, с. 440]. Діяльність представників Гельського Відродження зображена як пуста націоналістична промова. Побажання добробуту, процвітання, усілякого щастя і міцного здоров'я звучать дуже іронічно по від-

ношенню до сільських мешканців, у яких нічого з цього не може бути за їх умов проживання. Після восьми пафосних промов, які були виголошені діячами Гельського Відродження, «Багато ірландців втратили свідомість від голоду» [11, с. 441]. Свято перетворюється на виснажливе змагання на ірландськість: у мові («У змаганні брали участь п'ять претендентів. <...> Коли стемніло, один втратив свідомість, інший заснув (але не змовк!), а третього віднесли додому із запаленням мозку» [11, с. 441–442]) та в танці («Вісім людей пішли з життя через надмірне танцювання» [4, с. 64]).

Висновки. Отже, в обох романах автори висміюють Гельське Відродження, яке виродилось у беззмістовний, марний рух. У час написання романів («Улісс» – 1914–1921 рр., «Ті, хто оспівують» – 1940–1941 рр.) Гельське Відродження вже було на спаді, не мало перспектив розвитку, його ідеї були відірвані від реальних проблем ірландської культури, а його діяльність перетворилась на пустопорожні розмови і безглузді заходи.

Однак у Дж. Джойса і Ф. О'Брайєна присутні і суттєві відмінності в зображенні діячів Гельського Відродження. Дж. Джойс гіперболізує певні риси діячів Гельського Відродження і іронічно їх представляє, а Ф. О'Брайєн висміює увесь рух без виокремлення когось, і діячі Відродження в його романі представлені як тип. Також комізм Дж. Джойса розрахований на ерудованого, освіченого читача, тоді як комізм у романі Ф. О'Брайєна «Ті, хто оспівують Лазаря...», навпаки, є загальнокарнавальним і доступним будь-кому. До того ж, провідним прийомом у Дж. Джойса є, в основному, іронія та пародіювання, і рідше – в дванадцятому епізоді роману – гіперболізація. Пародіювання Гельського Відродження в «Уліссі» найбільш яскраво представлено в епізоді «Циклопи», де пародіюються 33 високі стилі літератури (героїчне сказання, науковий трактат, судовий протокол). У Ф. О'Брайєна гіперболізація поруч з пародіюванням є основними засобами комічного.

Перспективними у сфері дослідження прийомів комічного у Дж. Джойса і Ф. О'Брайєна є визначення і порівняння їх також в інших їх романах.

Список літератури:

1. Бороненко А. В. Специфика юмора в ирландской литературе 30–40-х годов XX века: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (ирландская литература)» Екатеринбург, 2012. 23 с.
2. Диброва В. Г. Творчество Фленна О'Брайєна (традиции народной культуры и литературный контекст): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: 10. 01. 05 «Литература стран Западной Европы, Америки и Австралии». К., 1988. 17 с.
3. Джойс Дж. Улисс: Роман; [пер. с англ. В. Хинкиса, С. Хоружего]. М.: Иностранка; Азбука-Аттикус, 2013. 928 с.
4. Майлз на Гапалинь (Бриан О'Нуаллан). Поющие Лазаря, или На редкость бедные люди: Скверный рассказ о дурных временах. СПб.: Симпозиум, 2003. 176 с.
5. О'Брайєн Ф. Лучшее из Майлза; [пер. с англ. Ш. Мартынова, Ю. Андрейчук]. М.: Додо Пресс, 2016. 495 с.
6. Хоружий С.С. «Улисс» в русском зеркале. М.: Азбука, 2015. 384 с.
7. Booker M. K. Flann O'Brien, Bakhtin, and Menippean Satire. N. Y. : Syracuse University Press, 1995. 163 p.
8. Gallagher M. "The Poor Mouth" : Flann O'Brien and the Gaeltacht / Studies: An Irish Quarterly Review. 1983. Vol. 72. № 287. P. 231–241.
9. Hopper K. Flann O'Brien. A Portrait of the Artist as a Young Postmodernist. N. Y.: Syracuse University Press, 1995. 292 p.
10. Mercier V. The Irish Comic Tradition . L. Souvenir Press, 1991. 258 p.
11. O'Brien F. The Complete Novels. L.: Everyman's Library, 2007. 787 p.

ХАРАКТЕР И СПЕЦИФИКА КОМИЧЕСКОГО В ИЗОБРАЖЕНИИ ГЕЛЬСКОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ В «УЛИССЕ» ДЖ. ДЖОЙСА И «ПОЮЩИХ ЛАЗАРЯ, ИЛИ НА РЕДКОСТЬ БЕДНЫХ ЛЮДЯХ» Ф. О'БРАЙЕНА

В статье анализируется характер и специфика изображения Гельского Возрождения в романах «Улисс» Дж. Джойса и «Поющие Лазаря, или На редкость бедные люди» Ф. О'Брайена, выделяются использованные при этом приемы комического, исследуются различия джойсовского и о'брайеновского подходов в изображении национально-культурного движения. Тщательно изучается языковой юмор, представленный в романах во многих разнообразных формах. Ведущим приемом у Дж. Джойса является, в основном, ирония и пародирование, и реже гиперболизация, а у Ф. О'Брайена основными выступают гиперболизация и пародирование.

Ключевые слова: Гэльское Возрождение, гиперболизация, Дж. Джойс, ирония, карикатурность, комизм, пародия, Ф. О'Брайен.

CHARACTER AND SPECIFIC FEATURES IN COMIC REPRESENTATION OF GAELIC REVIVAL IN «ULYSSES» BY JAMES JOYCE AND «THE POOR MOUTH» BY FLANN O'BRIEN

The article deals with the character and specific features in representation of Gaelic Revival in «Ulysses» by James Joyce and «The Poor Mouth» by Flann O'Brien. The author distinguishes the techniques, used in the novels and, explores the differences of James Joyce's and Flann O'Brien's points of view on the national-cultural move. In particular the researcher closely studies the language humor, which is presented in the novels in many various ways. The main techniques in «Ulysses» include irony, parody, rarely hyperbole, whereas in «The Poor Mouth» the main techniques are hyperbole and parody. The object of James Joyce parody are the Irish theatre, patriots, figures of the Gaelic Revival, their views. The object of the author's irony is the pathetics of their discussions. The characters of writers and literary critics of that period are caricature. The object of Flann O'Brien parody are spheres important for the Irish cultural life, language, church, Celtic folklore. A special attention is given to the question of the specific of James Joyce «hermetic humor» intended for the sophisticated reader, requires certain knowledge and Flann O'Brien's comic is common carnival and intended for everyone.

Key words: caricature, comic, Flann O'Brien, Gaelic Revival, hyperbole, James Joyce, irony, parody, pseudopatriotism.